

Πρακτικά Θεολογικής
Επιστημονικής Ημερίδας

ΓΟΝΙΔΙΟ

ΘΕΪΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

Άνθρωπος,
ανταλλακτικό
ή αντικείμενο
έρευνας και
πειραματισμού;

ΜΕΘΕΞΙΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
<i>από τον Θεολογικό Σύλλογο “Μέθεξις”</i>	
Εισαγωγή.....	13
<i>του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσογαίας και Λαυρεωτικής κ. Νικολάου</i>	
Η χρήση της γνώσης στην ερμηνεία της Δημιουργίας.....	19
<i>Απόστολος Νικολαΐδης</i>	
Επεξεργασία του ανθρώπινου γονιδιώματος: Πρόοδος ή αλαζονεία; Θεώρηση Ορθόδοξης Βιοηθικής.....	29
<i>Μιλτιάδης Βάντσος</i>	
Αναπαραγωγική αγαθοποιία και η πλάνη της απρόσωπης βλάβης.....	45
<i>Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης</i>	
Μεταφορά μητρικής ατράκτου και προπυρηνική μεταφορά: γονιδιακά μαστορέματα στον φακό της θεολογικής ανθρωπολογίας.....	59
<i>Κωνσταντίνος Κορναράκης</i>	
Δικαίωμα γνώσεως δότη γεννητικού υλικού.....	127
<i>Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή</i>	
Προς μια θεολογική βιοηθική ως βάση για την ηθική θεώρηση της εφαρμοσμένης γενετικής.....	173
<i>Νικόλαος Κόιος</i>	

Αρχές του υπερανθρωπισμού και θεώρηση της φύσης ως ανάγκης.....	197
<i>Γεώργιος Καραλής</i>	

Η μέθοδος CRISPR και το παράδοξο της ταυτότητας.....	237
<i>Αντώνιος Ανδρουλάκης</i>	

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης

Επίκουρος Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής, Τμήμα Φιλοσοφίας,
Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ

Αναπαραγωγική αγαθοποιία και η πλάνη της απρόσωπης βλάβης

Η αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας αξιώνει ως ηθική υποχρέωση κατά τη διαδικασία της εξωσωματικής γονιμοποίησης -ή σε όποια άλλη περίπτωση προσφέρεται η δυνατότητα επιλογής- να επιλέγονται τα λιγότερο βεβαρυμμένα έμβρυα ή αυτά για τα οποία τόσο το γονιδίωμά τους, όσο και ο φαινότυπός τους, προοιωνίζονται τις πλέον ευνοϊκές προοπτικές, φυσικά στις περιπτώσεις κατά τις οποίες μια τέτοια πρόβλεψη είναι εφικτή. Κατά τον πλέον διάθερμο υπέρμαχο της αρχής αυτής, τον Julian Savulescu,

[...] couples (or single reproducers) should select the child, of the possible children they could have, who is expected to have the best life, or at least as good a life as the others, based on the relevant, available information¹.

Η θέση αυτή του Savulescu δεν είναι παρά η κορύφωση μακρού και έντονου διαλόγου περί των ηθικών υποχρεώσεων από τις οποίες ενδέχεται να συνοδεύεται η δυνατότητα που

1 Julian Savulescu, "Procreative Beneficence: Why We Should Select the Best Children," *Bioethics* 15, nos. 5-6 (2001): 413.

πλέον προσφέρεται στο είδος μας να επιλέγουμε ορισμένα -ή όλα- τα χαρακτηριστικά που θα διακρίνουν τους απογόνους μας επ' ωφελεία τόσο ημών των ιδίων, όσο και εκείνων, δυνατότητα που τρόπον τινά μας επιτρέπει -και μας επιβάλλει- να λειτουργούμε ως *fairy godmothers*, κατά τον John Harris², έναν ακόμη μεταξύ των πλέον σημαινόντων υπερμάχων της θέσης πως πράγματι υφίσταται ηθική υποχρέωση να επιλέγονται τα ισχυρότερα και καλύτερα έμβρυα³, όποτε αυτό είναι εφικτό, κατά τη διαδικασία της εξωσωματικής γονιμοποίησης. Οι Savulescu και Harris έχουν πολλές φορές συζητήσει τη δυνατότητα θεμελίωσης μιας τέτοιας ηθικής υποχρέωσης⁴.

Ο Julian Savulescu υποστηρίζει ότι η επιλογή των καταλληλότερων εμβρύων αποτελεί ηθική υποχρέωση, όχι μόνον προς το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον και το κοινωνικό σύνολο, τα οποία θα υποστούν τις επαχθείς συνέπειες της έλευσης στη ζωή των γενετικώς βεβαρυμμένων εμβρύων, αλλά και έναντι των ιδίων των εμβρύων, αφού η γέννησή τους θα τους επέβαλε τα άχθη που νομοτελειακά παρακολουθούν την γενετική τους ιδιοσυστασία. Ως προς το δεύτερο σκέλος, αυτό που εστιάζει στη βλάβη που ενδεχομένως συνεπάγεται για τα ίδια τα γενετικώς βεβαρυμμένα έμβρυα η γέννησή τους, ισχυρό αντεπιχείρημα αποτελεί το πρόβλημα της μη-ταυτότητας, του οποίου εισηγητής είναι ο Derek Parfit, και το οποίο στην περίπτωση που συζητούμε καταδεικνύει πως εάν σε ένα έμβρυο με γενετικά βεβαρυμμένα ιδιοσυστασία προσφέρεται ως η μόνη

2 John Harris, *Enhancing Evolution: The Ethical Case for Making Better People* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2007), 145.

3 Βλέπε John Harris, *The Value of Life: An Introduction to Medical Ethics* (London: Routledge & Kegan Paul, 1985), 146-149. Επίσης, John Harris, *Superwoman and Superman: The Ethics of Human Biotechnology* (New York: Oxford University Press, 1992).

4 Julian Savulescu, and John Harris, "The Creation Lottery. Final Lessons from Natural Reproduction: Why Those Who Accept Natural Reproduction Should Accept Cloning and Other Frankenstein Reproductive Technologies," *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 13, no. 1 (2004): 90-95.

δυνατότητα να γεννηθεί στην κατάσταση που αδήριτα επιβάλλει το προβληματικό του γονιδίωμα, τότε η γέννηση του δεν θα αποτελούσε για το ίδιο βλάβη, παρά μόνον εάν θα μπορούσε εύλογα να υποτεθεί πως η επιλογή να μη γεννηθεί καθόλου θα ήταν για το ίδιο προτιμότερη, άποψη η οποία ωστόσο, είναι είτε αυθαίρετη, είτε εγγενώς αντιφατική⁵. Στο σύντομο αυτό δοκίμιο θα επιχειρήσουμε να συζητήσουμε το ζήτημα της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας σε συνάρτηση τόσο με το πρόβλημα της μη-ταυτότητας, όσο και με την αρχή της απρόσωπης βλάβης, η οποία προτείνεται από τον Julian Savulescu ως λύση του γρίφου⁶.

Πάγια επιθυμία του είδους μας αποτελεί ο έλεγχος των ποιοτικών χαρακτηριστικών των απογόνων μας, κυρίως σε ό,τι αφορά στη σωματική και ψυχική τους υγεία. Κατά το παρελθόν ο σκοπός αυτός έχει επιδιωχθεί μέσω της ευγονικής τόσο στη θετική, όσο και στην αρνητική της εκδοχή, με τη στείρωση και την επιλεκτική αναπαραγωγή να αποτελούν τις πλέον εμβληματικές πρακτικές. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η ραγδαία ανάπτυξη της γενετικής, η οποία πλέον παρέχει δυνατότητες στοχευμένης γονιδιακής τροποποίησης, έχει καταστήσει τις σχετικές δυνατότητες παρέμβασης κυριολεκτικώς απεριόριστες.

Η επιδίωξη ελέγχου των χαρακτηριστικών των απογόνων μας έχει διττό στόχο: αφ' ενός να διασφαλίσει για εκείνους μια ζωή άξια να βιώνεται, ή, κατά την πλέον αισιόδοξη οπτική, τη βέλτιστη δυνατή ζωή, και αφ' ετέρου να εξασφαλισθεί για τους ίδιους τους γεννήτορες μια ζωή κατά το δυνατόν απαλλαγμένη από προβλήματα και δυσχέρειες, τα οποία δύνανται να προβλεφθούν και είτε να περιορισθούν, είτε να προληφθούν. Δεν πρέπει, βεβαίως, να παραβλέπονται και τα δυνητικά απεριόριστα ωφελήματα που θα προκύψουν για το στενό ή ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Το σκεπτικό είναι απλό και διαισθητικά εύλογο: είναι καλύτερο τόσο για εμάς, όσο και για τα παιδιά μας,

5 Derek Parfit, *Reasons and Persons* (Oxford: Clarendon Press, 1987), 351-377.

6 Julian Savulescu, and Guy Kahane, "The Moral Obligation to Create Children with the best Chance of the Best Life," *Bioethics* 23, no. 5 (2009): 277.

αυτά να γεννιούνται με τις καλύτερες δυνατές προοπτικές για μια άξια να βιώνεται ζωή, και φυσικά απαλλαγμένα από τυχόν γενετικά βάρη και τις συνακόλουθες επαχθείς περιβαλλοντικές επιδράσεις. Αυτό, άχρι πρότινος, μπορούσε να επιδιωχθεί με τρόπους αμφίβολης αποτελεσματικότητας, όπως με την επιλογή ως αναπαραγωγικού συντρόφου εκείνου που θα παρείχε τα βέλτιστα δυνατά εχέγγυα σωματικής και ψυχικής υγείας (είτε διότι θα συνεισέφερε το πλέον απαλλαγμένο από βάρη γενετικό υλικό, είτε επειδή θα διασφάλιζε το καλύτερο δυνατό περιβάλλον για την ανατροφή των απογόνων), ή με την επιδίωξη του πλέον ευνοϊκού για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των απογόνων περιβάλλοντος. Σήμερα, ωστόσο, οι δυνατότητές μας και τα μέσα προς αυτόν τον σκοπό έχουν αυξηθεί και έχουν καταστεί περισσότερο αποτελεσματικά.

Η γενετική μηχανική, η μηχανική βλαστικών σειρών, η γενετική επεξεργασία και ο προγεννητικός έλεγχος διευρύνουν τα όρια παρέμβασης στο μέλλον των απογόνων μας και στο είδος της ζωής που αυτοί θα διαγάγουν. Παράλληλα, οι νέες αυτές δυνατότητες επιλογής και παρέμβασης στα χαρακτηριστικά των απογόνων μας, αναπόφευκτα τροφοδοτούν καινοφανείς ηθικούς προβληματισμούς και γίνονται έναυσμα για τον έντονο σχετικό διάλογο που απασχολεί την ηθική και τη βιοηθική ήδη από το τελευταίο τέταρτο του προηγούμενου αιώνα. Η πλέον προκλητική μεταξύ των θεματικών του διαλόγου αυτού στη δική μας σκέψη είναι εκείνη που αφορά την αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας, και τούτο διότι η υπόθεση μιας ηθικής υποχρέωσης στην επιλογή των βέλτιστων δυνατών απογόνων φαίνεται να λειαινεί το έδαφος για την εκ νέου συμπερίληψη της ευγονικής στον ηθικό διάλογο⁷ και αυτό, όπως είναι αναμενόμενο, ενερ-

7 Robert Sparrow, "Procreative Beneficence, Obligation, and Eugenics," *Genomics, Society and Policy* 3 (2007): 43-59; Robert Sparrow, "A Not-so-new Eugenics," *Hastings Center Report* 41 (2011): 32-42; Rebecca Bennett, "The Fallacy of the Principle of Procreative Beneficence," *Bioethics* 23, no. 5 (2009): 265-273; Michael Sandel, *The Case Against Perfection. Ethics in the Age of Genetic Engineering* (Cambridge, MA/London: Harvard University Press, 2007).

γοποιεί ποικίλα αντανακλαστικά: διαφορετικότητα, αναπηρίες, αναπαραγωγική αυτονομία⁸, σχέσεις γονέων και τέκνων⁹. Αυτά και άλλα φαίνονται να απειλούνται ευθέως από την ενδεχόμενη αποδοχή της αρχής της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας. Ο γρίφος φαίνεται ανεπίλυτος: Από τη μια πλευρά, φαντάζει απολύτως εύλογη η αντίληψη πως οι επίδοξοι γονείς όντως έχουν την ηθική υποχρέωση να διαμορφώνουν τις επιλογές, τις πράξεις τους και τη ζωή τους συνολικά κατά τρόπους που θα μεγιστοποιήσουν την ωφέλεια των απογόνων που αυτοί θα αποκτήσουν στο μέλλον¹⁰. Από την άλλη, η φιλοδοξία μας να καθορίζουμε τα γενετικά χαρακτηριστικά των απογόνων μας, ακόμη και εάν αυτό αποσκοπεί αποκλειστικά και μόνον στη μεγιστοποίηση της ωφέλειας των ιδίων των απογόνων μας και στη διασφάλιση για εκείνους της βέλτιστης δυνατής ζωής, ενέχει ζοφερούς κινδύνους¹¹.

Η διατύπωση: «είναι προτιμότερο οι απόγονοί μας να διαθέτουν τις καλύτερες δυνατές προοπτικές, για μια άξια να βιωθεί ζωή, από ό,τι οι προοπτικές αυτές να είναι μέτριες ή κακές» με μια πρώτη ματιά δεν δείχνει να συγκρούεται με κάποια ηθική παράδοση, αλλά ούτε και με την ηθική διαίσθησή μας. Εξ ίσου εύλογη, διαισθητικά τουλάχιστον, ακούγεται και η διατύπωση: «όταν μπορούμε να επιλέξουμε εάν οι απόγονοί μας θα φέρουν ανεπιθύμητα ή επαχθή γενετικά γνωρίσματα, ή εάν θα είναι απαλλαγμένοι από αυτά, οφείλουμε να επιλέγουμε εκείνους που θα έχουν τις καλύτερες προοπτικές για μια άξια να βιωθεί ζωή, δηλαδή αυτούς που θα είναι απαλλαγμένοι από επαχθείς γενετικές επιβαρύνσεις».

8 Βλέπε Jürgen Habermas, *The Future of Human Nature* (Cambridge: Polity Press, 2003). Επίσης Bennett; Sandel.

9 Sandel; Habermas; Bennett; Leon R. Kass, *Beyond Therapy: Biotechnology and the Pursuit of Happiness. Prepared for the President's Council on Bioethics* (New York: Regan Books, 2003).

10 Marta Soniewicka, "The Ethics of Reproductive Genetics: Between Utility, Principles and Virtues," *Springer Nature* 128 (2018): 82.

11 Sandel.

Αυτή η δεύτερη διατύπωση έχει εισαχθεί στην ηθική συζήτηση και έχει υποστηριχθεί από τους John Harris και Julian Savulescu ως το αξίωμα της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας.

Στην πράξη η αρχή αυτή, κατά τους Harris και Savulescu, επιτάσσει πως στην περίπτωση κατά την οποία, μετά από έλεγχο σε έναν αριθμό γονιμοποιημένων *in vitro* ωαρίων, κάποια από αυτά φαίνονται να φέρουν επαχθείς γονιδιακές μεταλλάξεις, οφείλουμε να επιλέξουμε κάποιο ή κάποια από τα υπόλοιπα, τα οποία δεν τις εμφανίζουν - τα υπόλοιπα θα πρέπει να θεωρηθούν ως ατυχείς συμμετοχές στη λοταρία της δημιουργίας και να καταστραφούν¹².

Μια εύλογη προέκταση της αρχής της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας θα μπορούσε να οδηγήσει στη θέση πως από το σύνολο των *in vitro* γονιμοποιημένων ωαρίων, οφείλουμε να επιλέγουμε εκείνα των οποίων η γονιδιακή ιδιοσυστασία τους δημιουργεί βάσιμες ελπίδες πως αυτά θα εξελιχθούν σε εξυπνότερα ή ισχυρότερα ενήλικα άτομα, ή σε άτομα που θα διαθέτουν χαρακτηριστικά τα οποία, κατά την γνώμη μας, θα τους διασφαλίζουν καλύτερες προοπτικές ευημερίας, σε σχέση με τα υπόλοιπα που θα μπορούσαμε να επιλέξουμε¹³.

Μολονότι και αυτή η τελευταία διατύπωση, τουλάχιστον *prima facie*, δεν προκαλεί την ηθική μας διαίσθηση, εν τούτοις εγείρει σημαντικά προβλήματα ως προς την αποδοχή της, εάν δεν στηριχθεί σε κάποιο πειστικό ηθικό επιχείρημα και, αντιθέτως, παραμερίζει εξαρτημένη αποκλειστικά και μόνον από τη διαισθητική ηθική αποδοχή της. Και τούτο διότι, γενικώς, τουλάχιστον κατά την προσωπική μας άποψη, η ηθική διαίσθηση είναι χρήσιμη ώστε να αποκαλύπτονται πτυχές ενός ηθικού ζητήματος και να εισάγονται αυτές προς συζήτηση, αλλά από μόνη της δεν επαρκεί ώστε να αποδεχθούμε ή να απορρίψουμε κάποια ηθική θέση. Για να παράσχουμε ικανοποιητικές απαντήσεις στο

12 Βλέπε Savulescu and Harris.

13 Julian Savulescu, and Evangelos D. Protopapadakis, "Ethical Minefields and the Voice of Common Sense: A Discussion with Julian Savulescu," *Conatus – Journal of Philosophy* 4, no. 1 (2019): 128-129.

εάν πράγματι η αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας είναι ηθικώς βάσιμη, εάν οδηγεί ή όχι στην ηθική αποδοχή μιας άγρι-ας ευγονικής οπτικής, και σε λοιπά αντίστοιχα ερωτήματα, είναι βέβαιο ότι απαιτείται κάτι περισσότερο από την ηθική διαίσθησή μας.

Οι δυσκολίες γύρω από την αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας ανακύπτουν αμέσως μόλις αναρωτηθούμε: *χάριν τίνος οφείλουμε να επιλέξουμε το έμβρυο που θα έχει τις καλύτερες προοπτικές για μια αξία να βιώνεται ζωή; Μια πιθανή απάντηση θα μπορούσε να είναι: χάριν των γεννητόρων, ή της συνολικής ευημερίας της κοινωνίας ή του ανθρώπινου είδους, ή αμφοτέρων. Ο Julian Savulescu δεν διστάζει να αναγνωρίσει πως η ευημερία του κοινωνικού συνόλου αποτελεί στη σκέψη του σημαντική παράμετρο:*

I have also argued that when the public interest is sufficiently at stake, freedom could be curtailed. Coercion in reproduction could be justified when the public interest consideration is sufficient. [...] It might be legitimate to restrict freedom to some degree to protect society¹⁴.

Θέσεις όπως η παραπάνω, ωστόσο, είναι ευάλωτες σε ευθείες αιτιάσεις ως η *λεπτή πλευρά της σφήνας* για μια νέα ευγονική και την αποδοχή ολοκληρωτικών οπτικών και πρακτικών. Η μόνη απάντηση που θα ήταν απρόσβλητη σε αιτιάσεις αυτής της μορφής θα ήταν η εξής: Οφείλουμε να εφαρμόζουμε την αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας *χάριν του ιδίου του γενετικώς βεβαρυμμένου προ-εμβρύου*, το οποίο, εάν επιλεγεί, εμφυτευθεί και τελικώς γεννηθεί, θα είναι καταδικασμένο σε μια ζωή επαχθέστερη εκείνης, την οποία θα διήγαγε το μη βεβαρυμμένο έμβρυο, το οποίο τελικώς δεν επελέγη. Ωστόσο, και η απάντηση αυτή πόρρω απέχει από το να είναι λογικώς επαρκής και, συνεπώς, πειστική.

¹⁴ Savulescu and Protopapadakis, 129.

Συγκεκριμένα, όπως ο Derek Parfit έχει ήδη δείξει με το πρόβλημα της μη-ταυτότητας¹⁵, ακόμη και στην περίπτωση που επιτρέψουμε να γεννηθεί ένα άτομο, του οποίου η ζωή δεν αναμένεται να είναι η καλύτερη δυνατή εξ αιτίας του βεβαρυμμένου με μεταλλάξεις γενετικού υλικού του, το οποίο πιθανότατα θα επηρεάσει αρνητικά την πορεία του βίου του, το άτομο αυτό στην πραγματικότητα δεν θα έχει υποστεί καμμία βλάβη ή ζημία, αφού είτε θα γεννηθεί με τα γενετικά βάρη που η γενετική του ιδιοσυστασία αδήριτα επιβάλλει, είτε δεν θα γεννηθεί καθόλου. Επιπροσθέτως, το άτομο που πρόκειται να γεννηθεί τώρα με τα συγκεκριμένα γενετικά βάρη, δεν θα μπορούσε να γεννηθεί κάποια στιγμή στο μέλλον χωρίς αυτά - αυτό απλώς θα ήταν ένα άλλο άτομο, και όχι το ίδιο απαλλαγμένο από τα γενετικά βάρη που τώρα διαθέτει. Το μόνο επιχείρημα που θα μπορούσε να επικαλεστεί κάποιος στην προσπάθειά του να αποδείξει πως τελικώς βλάπτεται εκείνος που γεννιέται με βεβαρυμμένη γενετική ιδιοσυστασία, δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από εκείνο που θα αναπτυσσόταν με άξονα την θέση πως η ανυπαρξία είναι προτιμότερη από μια επαχθή ζωή. Ωστόσο, μια τέτοια θέση δύσκολα αντέχει στη βάσανο της λογικής εξέτασης, αφού προϋποθέτει -και βασίζεται σε- μια ασύμμετρη σύγκριση: παρότι γνωρίζουμε πώς είναι να διάγει κάποιος μια επαχθή ζωή, αγνοούμε παντελώς πώς είναι να μην υπάρχει διόλου. Όλα τα παραπάνω φαίνονται να κατατείνουν τελικώς στη θέση πως η όποια απόφαση των γονέων να επιτρέψουν τη γέννηση ατόμων, τα οποία θα βαρύνονται με επαχθείς γενετικές εκφράσεις, στην πραγματικότητα ούτε ζημιώνει, ούτε βλάπτει τα άτομα αυτά. Συνεπώς, η επίκληση της αρχής της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας, εάν αυτή εστιάζει στο καλό του ίδιου του εμβρύου, είναι ατελέσφορη, αφού εάν κάτι δεν βλάπτει το άτομο που πρόκειται να γεννηθεί, δεν μπορεί να επιβάλλει στους γεννήτορες ή το κοινωνικό σύνολο την ηθική υποχρέωση να το αποφύγουν. Συνεπώς, η αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας μπορεί να έχει ερείσματα μόνον στην ηθική διαίσθηση.

15 Parfit.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Parfit εισήγαγε το πρόβλημα της μη-ταυτότητας ως πρόβλημα, και όχι ως επιχείρημα. Με άλλα λόγια, και στον ίδιο φαίνεται διαισθητικώς εύλογο, οι αποφάσεις που λαμβάνουμε στο παρόν να διαθέτουν τα καλύτερα δυνατά εχέγγυα πως θα ωφελήσουν αυτούς, οι οποίοι, έστω και έμμεσα, στο μέλλον θα επηρεασθούν από τις αποφάσεις αυτές. Ωστόσο, ο Parfit ομολογεί την αδυναμία του να εντοπίσει κάποιον ισχυρό, ηθικώς σημαίνοντα λόγο, ώστε να τεκμηριώσει τη διαίσθησή του αυτή¹⁶.

Για να υπάρξει διέξοδος στο πρόβλημα της μη-ταυτότητας, ο Parfit θεωρεί πως θα έπρεπε να υποτεθεί μια θεωρία *X*¹⁷, βάσει της οποίας θα αποδεικνύεται πως τελικώς υπάρχει τουλάχιστον ένας ηθικώς σημαίνων λόγος, ώστε να αποφασίσουμε να πράξουμε κατ' αυτόν τον τρόπο, και όχι κατά τον άλλο. Ένας τέτοιος λόγος θα μπορούσε να είναι η πρόκληση συνολικής βλάβης, η οποία δεν θα αναφέρεται σε κάθε ένα από τα πρόσωπα που η συνολική βλάβη θα αφορά. Ο Parfit, ωστόσο, αναγνωρίζει πως είναι εξαιρετικά δυσχερές να προταθεί μια τέτοια θεωρία *X*, η οποία θα ερμηνεύει την όποια βλάβη χωρίς να τη συνδέει με συγκεκριμένα πρόσωπα, τα οποία θα είναι οι αποδέκτες της¹⁸.

Η ίδια απαίτηση, της ανάδειξης ευσταθών λόγων, δηλαδή μιας θεωρίας *X* στην ορολογία του Parfit, δυνάμει των οποίων θα αποδεικνύεται πως η επιλογή του εμβρύου με τις λιγότερες πιθανότητες για μια άξια να βιωθεί ζωή αποτελεί ηθικώς καταδικαστέα επιλογή, παρότι κανείς δεν θα έχει βλαφθεί ή ζημιωθεί, προφανώς αφορά και την αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας. Οι υπέρμαχοί της, με άλλα λόγια, οφείλουν να απαντήσουν το εξής ερώτημα: Για ποιόν ή για ποιους λόγους θα μπορούσε να εκληφθεί ως ηθικώς καταδικαστέα μια επιλογή, από την οποία δεν βλάπτεται πραγματικά κανείς; Ή, και σε σχέση με όσα συζητούμε: Για ποιόν λόγο η επιλογή

16 Parfit, 364-366.

17 Ibid., 370.

18 Ibid., 371.

του πλέον βεβαρυμμένου εμβρύου, από την οποία τελικώς δεν ζημιώνεται το άτομο, το οποίο θα προκύψει στο μέλλον, είναι λιγότερο προτιμότερη ή ηθικώς εύλογη, έναντι της επιλογής οποιουδήποτε άλλου εμβρύου;

Οι Harris και Savulescu υποστηρίζουν πως είναι εύλογο να προτιμώνται έμβρυα που διαθέτουν καλύτερες πιθανότητες να διαγάγουν μια άξια να βιωθεί ζωή έναντι γενετικώς βεβαρημένων εμβρύων: το αντίθετο θα σήμαινε πως εσκεμμένα αφήνουμε να εισαχθεί στον κόσμο μας ένα κακό, το οποίο θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί. Με άλλα λόγια, εάν επιτρέπουμε να γεννιούνται άτομα, τα οποία δεν έχουμε λόγους να πιστεύουμε πως θα διάγουν μια άξια να βιωθεί ζωή, ενώ έχουμε την δυνατότητα στην θέση τους να επιλέξουμε άλλα με καλύτερες προοπτικές, ενεργούμε ώστε ο κόσμος μας να γίνει χειρότερος από ό,τι αυτός θα μπορούσε να είναι, παρότι κανένα μεμονωμένο πρόσωπο δεν θα έχει βλαφθεί ή ζημιωθεί: αν και δεν θα είχε προκληθεί βλάβη σε κάποιον, θα είχε αυξηθεί το συνολικό ποσοστό δυστυχίας στον κόσμο μας¹⁹. Η θεώρηση αυτή βασίζεται στην έννοια της απρόσωπης βλάβης, κατά την οποία ηθικός γνώμονας είναι το γενικό όφελος ή βλάβη που θα προκύψει από την όποια επιλογή μας, ακόμα και στην περίπτωση που αυτά δεν επιμερίζονται σε κανένα μεμονωμένο πρόσωπο²⁰. Ο Parfit έχει συζητήσει τη δυνατότητα υπόθεσης μιας μη-προσωπικής συνολικής αρχής:

The Impersonal Total Principle: other things being equal, the best one in which there would be the greatest quantity of whatever makes living²¹.

19 Harris and Savulescu.

20 Rebecca Bennett, "When Intuition is not Enough. Why the Principle of Productive Beneficence Must Work Much Harder to Justify its Eugenic Vision," *Bioethics* 28 (2014): 452.

21 Parfit, 387.

Το πρόβλημα είναι πως η αρχή της απρόσωπης βλάβης οδηγεί σε περιπλοκές, τις οποίες ο ίδιος ο Parfit απέτυχε να αντιμετωπίσει, και οι οποίες κατά τον Parfit νομοτελειακά οδηγούν τη σκέψη μας σε *απαράδεκτα συμπεράσματα*²². Συγκεκριμένα, κατά τον Parfit, η αντίληψη πως η ωφέλεια και η βλάβη θα μπορούσαν να εξετασθούν ανεξάρτητα από μεμονωμένα πρόσωπα, ως απρόσωπες καταστάσεις, οδηγεί στο εξής παράδοξο συμπέρασμα:

The Repugnant Conclusion: For any possible population of at least ten billion people, all with a very high quality of life, there must be some much larger imaginable population whose existence, if other things are equal, would be better even though its members have lives that are barely worth living²³.

Το ερώτημα που εδώ απασχολεί τον Parfit είναι εάν, παρότι το συνολικό άθροισμα ευτυχίας σε έναν τέτοιο κόσμο θα ήταν συνολικά υψηλότερο, θα μπορούσε να θεωρηθεί ο κόσμος αυτός προτιμότερος από τον πρώτο. Η μεγιστοποίηση της συνολικής ευημερίας ενός πληθυσμού δια της αριθμητικής αύξησης των μελών του και της συνακόλουθης δραματικής μείωσης της ατομικής ευημερίας ενός εκάστου αυτών – αρκεί η ευημερία αυτή να υπερβαίνει μόλις το επίπεδο του ηθικώς ανεκτού – δύσκολα θα μπορούσε να εκληφθεί ως η πλέον ηθικώς εύλογη επιλογή. Για να γίνουν περισσότερο κατανοητά τα παραπάνω, επιτρέψτε μας τον εξής παραλληλισμό: Αν, αντί να δώσουμε σε έναν συνάνθρωπό μας που βρίσκεται σε ανάγκη δέκα ευρώ, ώστε να αγοράσει τροφή για τον εαυτό του και τα παιδιά του, δώσουμε από ένα λεπτό του ευρώ σε χίλιους συνανθρώπους

22 Repugnant conclusion, όρος που αποδίδεται και ως αποτρεπτικό συμπέρασμα – αναφέρεται, επίσης, ως παράδοξο της προσθήκης. Για μια καλή ανάλυση βλέπε Jesper Ryberg, “Parfit’s Repugnant Conclusion,” *The Philosophical Quarterly* 46, no. 183 (1996): 202-213.

23 Parfit, 388.

μας, οι οποίοι βρίσκονται στην ίδια κατάσταση, έχουμε μεγιστοποιήσει το καλό στον κόσμο; Γνώμη μας είναι πως, παρότι στη δεύτερη περίπτωση η συνολική ευτυχία θα μπορούσε να θεωρηθεί πως είναι μεγαλύτερη από ό,τι στην πρώτη, αφού η αγαθοεργός διάθεσή μας έχει αγκαλιάσει ευρύτερο σύνολο ανθρώπων, οι οποίοι έγιναν κατ' ελάχιστον ευτυχέστεροι, στην πραγματικότητα κανείς τελικώς δεν έχει ευτυχήσει. Αν, ωστόσο, η έννοια της απρόσωπης ωφέλειας παραμένει ανυπεράσπιστα και στερημένη πραγματικού νοήματος, το ίδιο ισχύει και ως προς την αντιστροφή της, την αρχή της απρόσωπης βλάβης.

Συνοψίζοντας, η θέση πως η ηθική αρχή της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας περιγράφει ένα δεσμευτικό ηθικό καθήκον²⁴, αυτό της επιλογής εκείνων των εμβρύων που διαθέτουν τις βέλτιστες προοπτικές βίωσης της καλύτερης δυνατής ζωής, φαίνεται ιδιαιτέρως δυσχερές να θεμελιωθεί επί της αξίωσης αποφυγής της βλάβης, είτε στην προσωπική, είτε στην απρόσωπη εκδοχή αυτής. Το μόνο έρεισμα της αρχής της αναπαραγωγικής αγαθοποιίας, κατά τη γνώμη μας, θα μπορούσε να αναζητηθεί στην ηθική διαίσθηση. Ωστόσο, “it would never be enough or indeed even respectable for the reply to be ‘I just felt like it’.”²⁵

24 “We present PB as a moral obligation.” Savulescu and Kahane, 277.

25 John Harris, “What It Is to Be Good,” *European Review* 21, no. S1 (2013): S114–S122.

Αναφορές

Bennett, Rebecca. “The Fallacy of the Principle of Procreative Beneficence.” *Bioethics* 23, no. 5 (2009): 265-273.

Bennett, Rebecca. “When Intuition is not Enough. Why the Principle of Productive Beneficence Must Work Much Harder to Justify its Eugenic Vision.” *Bioethics* 28 (2014): 447-455.

Habermas, Jürgen. *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity Press, 2003.

Harris, John. “What It Is to Be Good.” *European Review* 21, no. S1 (2013): S114–S122.

Harris, John. *Enhancing Evolution: The Ethical Case for Making Better People*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2007.

Harris, John. *Superwoman and Superman: The Ethics of Human Biotechnology*. New York: Oxford University Press, 1992.

Harris, John. *The Value of Life: An Introduction to Medical Ethics*. London: Routledge & Kegan Paul, 1985.

Kass, Leon R. *Beyond Therapy: Biotechnology and the Pursuit of Happiness. Prepared for the President’s Council on Bioethics*. New York: Regan Books, 2003.

Parfit, Derek. *Reasons and Persons*. Oxford: Clarendon Press, 1987.

Ryberg, Jesper. “Parfit’s Repugnant Conclusion.” *The Philosophical Quarterly* 46, no. 183 (1996): 202-213.

Sandel, Michael. *The Case Against Perfection. Ethics in the Age of Genetic Engineering*. Cambridge, MA/London: Harvard University Press, 2007.

Savulescu, Julian, and Guy Kahane. “The Moral Obligation to Create Children with the Best Chance of the Best Life.” *Bioethics* 23, no. 5 (2009): 274-290.

Savulescu, Julian, and Evangelos D. Protopapadakis. “Ethical Minefields and the Voice of Common Sense: A Discussion with Julian Savulescu.” *Conatus – Journal of Philosophy* 4, no. 1 (2019): 125-133.

Savulescu, Julian, and John Harris. "The Creation Lottery. Final Lessons from Natural Reproduction: Why Those Who Accept Natural Reproduction Should Accept Cloning and Other Frankenstein Reproductive Technologies." *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 13, no. 1 (2004): 90-95.

Savulescu, Julian. "Procreative Beneficence: Why We Should Select the Best Children." *Bioethics* 15, nos. 5-6 (2001): 413-426.

Sparrow, Robert. "A Not-so-new Eugenics." *Hastings Center Report* 41 (2011): 32-42.

Sparrow, Robert. "Procreative Beneficence, Obligation, and Eugenics." *Genomics, Society and Policy* 3 (2007): 43-59.

The Ethics of Reproductive Genetics: Between Utility, Principles and Virtues, edited by Marta Soniewicka. Dordrecht: Springer International Publishing, 2018.